

Posudek bakalářské eseje

Zuzana Novotná:

Zeleň jako metafora

aneb o Hanspaulce jako místu k bydlení

Fakulta humanitních studií University Karlovy

bakalářské studium humanitní vzdělanosti, 2007

Úvod

Bakalářská esej Zuzany Novotné představuje současné vyvrcholení („lokální maximum,“ řekli by matematici) procesu, který je možné pozorovat dlouhodobě na Fakultě humanitních studií i na pravděpodobně všech vysokých školách České republiky. Tento vrchol mne také poprvé donutil částečně opustit vlastní zaužívanou strukturu posudku, protože se jednak posuzovaná práce do schématu nevtěsná, jednak se zdá nezbytné na problém důrazně upozornit.

Proces, který mám na mysli, se týká výrazného rozdvojení vývojových křivek obsahové a formální, hlavně jazykové, úrovně textu bakalářských a diplomových prací. Zatímco obsahová úroveň snad velmi pozvolna stoupá a badatelská (ve smyslu metodologickém) kvalita trvale kolísá, předváděná znalost českého jazyka upadá často ve stylu a obecně se blíží neudržitelnému stavu v pravopisu a mluvnici. Pokusím se to dokázat v tomto posudku, shrnout v závěru, ale nejpádňjším důkazem je bakalářská esej sama.

1. Obsahová stránka

Posuzovaná esej se zabývá rozborem zeleně a veřejné zeleně pražské čtvrti Hanspaulka. Uvedenému tvrzení nelze zdánlivě nic vytknout; přesto je výrazně zavádějící. Autorka Zuzana Novotná zůstává totiž plně věrna humanitnímu zaměření své alma mater. Přírodní vědy včetně botaniky zjevně nejsou jejím oborem, přestože lze z některých textových stop soudit, že jimi není zcela nedotčena, stejně jako (spontánně a nezáměrně) vykazuje jistou elementární znalost práva, správního řízení a dalších rozhodovacích procesů. Zeleň Hanspaulky nepojímá botanicky nebo dendrologicky, nýbrž trojím odlišným způsobem (příčemž sama ne vždy polohy této trojjednoti přesně rozlišuje). Zaprvé jako (pochopitelně nezáměrný) sociální a mentální konstrukt obyvatel čtvrti, zadruhé jako prizma (médiu, metaforu) jejího genia loci a konečně jako výkladový prostředek:

„Můj intenzivní kontakt s jednou skupinou lidí mi umožnil získat důvěru a dostat se tak k nejrůznějším zákulisním informacím, které byly plně nesmírně zajímavých metafor a ukázaly se často být nejpoužitelnějšími.“ (str. 16)

„Lidé o zeleni mluvili spontánně a jednotlivé metafory jsou až koncepcí vzniklou při analýze materiálu.“ (str. 19)

„Výsledné metafory jsou však podle mne o problematice vypovídající.“ (str. 20)

„Vzhledem k tomu, že zeleň chápu, jak jsem již výše uvedla, jako poměrně široký pojem, tak pozorovaná četnost používání zeleně jako metafory se může zdát až poněkud nadhodnocená.“ (str. 21)

„Aby bylo možné celé hře porozumět, rozhodla jsem se celkové téma zeleň rozložit na pět analytických metafor. Metafory vyplývají z toho jak lidé o věcech promlouvají, odrážejí skutečnost vnímanou lidmi.“ (str. 21)

„Postupně vyložím, jakou roli hraje zeleň ve vztahu člověka a prostředí v rámci jednotlivých modelů – metafor, abych se pak mohla nakonec pokusit všechna významová uplatnění zeleně opět složit dohromady.“ (str. 21)

„Myslím, že se mi tuto metaforu, bez které by analýza, obávám se, nemohla být úplná, podařilo objevit víceméně náhodou.“ (str. 22)

O úvodních šesti „teoretických“ nebo spíše skutečně jen vstupních stranách by bylo možné napsat na padesát stránek výčtu, co zde na téma vztahu člověka a místa chybí, počínaje chicagskou školou, resp. již jejím předchůdcem Ch. J. Galpinem, přes Charlese Jenckse, Jana Gehla až třeba k Janu Turnovskému, který by se jistě autorce svou poetikou obzvláště zamlouval. Novotná však naprosto neusiluje o rešerši a slušný výčet autorů, zejména trojhvězdí Heidegger, Norbert-Schulz a Lynch jí jako předehra k esejí slouží velmi dobře nejen podle zásady „důležité je neudělat chybu“, ale skutečně i v pozitivním informativním smyslu.

Potíž nastane v následujícím krátkém uvedení do hanspaulského prostředí, kde by již čtenář očekával trochu pořádku: místo a čas, tedy lokalizaci, mapku, historii vzniku, nejen skok do vnímání Hanspaulky domorodci & zbytkem světa, přes veškerý respekt k autorčinu statutu „indigenous people“, řečeno s Agendou 21. Chybí plán Prahy, popis lokality, s Hanspaulkou se zachází jako se samozřejmostí naprosto obecně známou: kdy vznikla, jak (svépomoc), financování, charakteristika doby...

Rozpaky mírně vzrůstají s kapitolou „Cesta k výzkumu a informacím – metody a data“, jež skutečně představuje (čtenáři) „tao“ autorčiny výzkumné cesty, ne však systematicky použité metody. Při čtení eseje jsem si někde kolem stran 14–15 poznamenal „intuitivní metoda zúčastněného pozorování, velmi dobré hledání tématu (v úvodních stranách textu)“; posléze se na str. 17 zjistí, že nejde o metodu nazřenou toliko geniální intuicí autorčinou: „Zacházení s místem jsem v lokalitě Hanspaulky sledovala pomocí několika metod. V terénu jsem prováděla etnologický výzkum. Největší porozumění tomu, co se v mnou studované lokalitě děje mi zcela jistě přineslo zúčastněné pozorování (Walsh, 2004). V rámci tohoto pozorování jsem kromě reflexe pozorovaných situací a promluv prováděla i kvalitativní rozhovory, používala techniku mentálních map a shromažďovala psané materiály jak na internetu, tak v místním tisku.“ V následující větě se již píše o výzkumu etnografickém. Zde je také obsažena nejúplnější informace o použitých metodách, další metodologické poznámky jsou roztroušeny v textu, jak v toku vyprávění přijdou autorce na mysl: „Prováděla jsem otevřené hloubkové několikahodinové rozhovory, které byly jen velmi volně strukturované.“ (str. 18), přičemž technika mentálních map je vysvětlena až na str. 19: „Jako jednu z metod pro zkoumání obrazu lokality jsem použila techniku mentálních map.“ – a následuje výklad metody.

V celém textu jsou pak troušeny dobré a vnímavé metodologické postřehy: „Snažila jsem se dělat rozhovory s lidmi různými, ale jako opravdu dobré se nakonec ukázaly jen ty, které jsem dělala s lidmi, které jsem na to připravovala delší dobu.“ (str. 15)

Ve vlastním těle práce „Co vzešlo z výzkumu“ pak Novotná plní, co přislíbila, totiž výklad (pří)městské zeleně Hanspaulky v šesti metaforách: „Zeleň na základě zkoumání Hanspaulky představím pomocí následujících šesti metafor: ideální lokalita, charakter, zbraň, intimita, kontinuita a duch zeleně.“ (str. 5); a znovu, jako doklad toho, že se autorka nezřídká opakuje: „Modely, kterými se budu na následujících stránkách zabývat, tedy jsou Zeleň jako

ideál, Zeleň jako charakter, Zeleň jako zbraň, Zeleň jako intimita a Zeleň jako kontinuita.“ (str. 21–22); též např. „Na Hanspaulce jsem žila i před zahájením výzkumu, což mi umožnilo přímý vstup do dění v místě.“ (str. 18) – což se dovíme v textu několikrát.

Zde však nutno poznamenat, že se Zuzana nechala svým nezaslouženě populárním pramenem (podle mého názoru poněkud násilně redukcujícím realitu na jediný výkladový vzorec) velmi účinně inspirovat, nikoli však znásilnit: „Jelikož většinu sociální reality chápeme metaforickým způsobem a jelikož naše pojmání fyzického světa je částečně metaforické, metafora hraje velmi významnou roli při určování toho, co je pro nás skutečné.“ (Lakoff a Johnson, 1980) Překlad autorky.“ – str. 21; kniha je nicméně již pět let přeložena – proč tedy překlad autorky? (Johnson, Mark; Lakoff, George. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. Teoretická knihovna. Překlad Čejka, Mirek. Editor Trávníček, Jiří. Vydání 1.)

Dále už, včetně závěrečné kapitoly „Závěr a diskuse – zeleň jako metafora“, vykládá Zuzana Hanspaulku – místo, čas (v rozsahu svého života a paměti respondentů), společenství a lidi. Činí tak, jak přislíbila, skrze zeleň. A zde je na místě po všech kritických výhradách předběžná první pochvala, dokonce dvojí: Zuzana znásilní zeleň jako fenomén ve své výkladové fascinaci skutečně jen docela málo, nepodlehne svodu interpretačních možností metafory a barevnosti svých respondentů a vzpomínek. A o Hanspaulce se z jejího vyprávění dovíme bez pochyb daleko víc, než kdyby mnou požadovaný školský historický úvod byl sepsán, natožpak z výkladu botanického (pokud by autorem nebyl například Jiří Sádlo).

2. Práce s literaturou

Použitá literatura je na bakalářskou práci velmi početná a dobře volená, i když by i samotnou autorku jistě potěšila, viz výše, i četba např. Jana Gehla, Jana Turnovského nebo Charlese Jenckse a celé palety hlubinné ekologie nebo Louise Kahna. Velmi slušně jsou zastoupeny i cizojazyčné tituly. Autorka velmi dobře interpretuje, převypráví, bere si zvolené autory za advokáta, korektně a s mírou cituje. Nevím, zda není chybný údaj „Pečkově“ – Petschkově? zahradě, zřejmě jde o neověřenou citaci tradovaného pomístního jména.

3. Formální stránka

a. Vybavení práce, typografie

Text včetně titulních stran, fotografií a vyobrazení a dalšího příslušenství má rozsah 52 stran, což pro bakalářskou práci pravděpodobně postačuje (zejména vzhledem k vysoké, „nebalastní“ vypovídací hodnotě). Samozřejmostí je Použitá literatura, vzhledem k metodě i Seznam respondentů, podobnou povinnou náležitostí by však již měl být anglický abstrakt nebo summary, přidanou hodnotou klíčová slova. Textu však výjimečně dobře slouží velmi dobré fotografie a kresby (např. výtečně ilustrativní dvojice na str. 28!, ale i řada dalších). Typografie práce je střízlivá, předpokládám, že v souladu se zákonem O vysokých školách č. 111/1998 Sb. byla práce odevzdána i v pevné vazbě.

b. Jazyk

Podle své zažité praxe si poznamenávám jazykové nebo úžeji mluvnické prohřešky, jichž se autor dopustil. V případě práce Zuzany Novotné jsem po asi pěti stranách vzdal nejen toto úsilí, ale i pečlivost, s jakou chyby opravuji a komentuji, a uvádím tedy jen první z nich v hrubé podobě svého poznámkového souboru – v čem je chyba, je někdy nutné dohledat přímo v textu:

již na titulní straně (sic!) „Fakulta Humanitních Studií“... – anglická čeština snad přece jen ještě nedospěla tak daleko, abychom v názvech nebo nadpisech psali všechna písmena velká – zejména když i současný trend anglicky mluvících zemí od toho zvolna upouští!

Mgr. Jakubovi Grygarovi PhD. – chybí čárka (přístavek); jde o nekonzistenci češtiny, ale tento titul z anglofonní oblasti píšeme na rozdíl od PhDr. – Ph.D....

„...slovo zeleň je evokuje...“ (str. 5)

„... popíší jaké byly...“ (str. 5)

„...souvislostí v jakých je...“ (str. 5)

„...v u každého...“ (str. 6)

„...Lynch ovšem považuje za strukturotvorné prvky jednak...“ (str. 6)

„...že všechny složky, které vytváří prostorovou strukturu jsou konkrétními věcmi,...“ (str. 6) – vytvářejí (3. os. pl., tři vzory 4. slovesné třídy!!), opět interpunkce!

„Poté co jsem představila, jak je vymezena zeleň pro potřeby této práce, jakým způsobem je pojímán vztah člověka k místu v odborném kontextu, a když už víme i co je to image prostředí, zbývá se porozhlédnout po tom, jak se do všech těchto kategorií promítá právě zeleň.“ (str. 8)

např. na str. 8 snad deset chyb v interpunkci (prostě se ignorují věty vedlejší a jejich oddělení čárkami); jinde naopak čárky přebývají:

„Od obecného pojímání zeleně jako ideálu pro promlouvání o lokalitě, se dostáváme k významovému bohatství, jímž jednotlivé reprezentace stále stejného konceptu oplývají.“ (str. 26)

„Nemyslím, že by Hanspaulka byla vesnicí, těžko bych popírala, její polohu nedaleko centra...“ (str. 25)

„A jak nám může být jejich zkušenost nápomocná k pochopení představ, které se skrývají pod pojmem zeleň.“ (str. 10) – chybí otazník

„Zeleň se jako téma vystoupila z nasbíraného materiálu...“ (str. 17)

„...motivem, jež byl vetkán...“ (str. 17)

„...proti sobě stá*í* dvě názorově odlišné skupiny lidí...“ (str. 33), „Jak to bylo s rorý*í*...“ (str. 35)

vychýlení z vazby: „dovnitř orientovaná společnost založená na a spjatá s konkrétní lokalitou.“ (str. 25)

psaní viz. s tečkou...

překlepy:

„...charakterizovat suburbánním typ...“ (str. 25), „nedalo“ místo „nedaleko“ (str. 46)

opakovaně užívání tvaru „ten samý“ (str. 14, 21, 25, 31, 33)

Text prostě obsahuje (bez nadsázky!) stovky chyb v interpunkci, ve tvarech zájmen (str. 37 a jinde), číslovek (tři), překlepů atd. Práci jsem měl nejprve k dispozici pouze v elektronickém skupenství. Musel jsem si ji půjčit i tištěnou, abych si ověřil, že nejde o pracovní verzi, ale skutečně o pohrdání jazykem...

Styl práce je jen trochu sporný: text se nejen díky dobrodružství obsahu, ale i díky barvitému a plynému slohu velmi pěkně čte, Zuzana dovede být i vtipná: „na Hanspaulku se přistěhoval za ženou, ani na jednu nedá dopustit“ (str. 50), přestože se na druhé straně zdaleka nevyhne neobratnostem: „Hanspaulka, luxus, exkluzivita – takové spojení nyní většinu lidí příliš nepřekvapí, což ale neznamená, že jsou lidé, kteří se nad tímto spojením stále podivují.“ – autorka chtěla říci „...že nejsou lidé...“ (str. 24).

4. Celkové hodnocení

Esej obsahuje několik dílčích nepřesností, rozhodně však nepřevažují. Patří k nim zejména následující.

Pochopitelně velmi problematické, nedoložené a vědomě nadnesené, toliko žánrem (ne však zcela) ospravedlnitelné a až v závěru znovu částečně obhájené je např. tvrzení „Ve filmech má zeleň zcela nepochybně a neproblematicky jednu veledůležitou vlastnost, a to tu, že je zázračná.“ (str. 22); a to přes to, že se Zuzanou souhlasím...

Na využívání zeleně „jako zbraně“ není nic mystického, jak autorka naznačuje; nakonec snad dochází ke správnému názoru sama, když konstatuje, že „Touto charakteristikou je její objektivní hodnota jako přírody, kterou je již možné nalézt v zákonech a takto se o ni také opřít. Zdá se, že je jednodušší importovat sysla, než se pokoušet mluvit o symbolickém a citovém významu plochy zeleně.“ (str. 35, zvýr. IR). Objektivní hodnotu přírody zpochybňují např. vyznavači neoliberalního ekonomického paradigmatu včetně některých čelných politiků, rozhodující je zmíněná zákonná úprava. Genius loci je prostě zákonem obtížněji uchopitelný a proto pro jeho záchranu přichází v úvahu poněkud jiné, byť těsně související instituty, jako ochrana přírody (a nejbližše krajinného rázu), památková ochrana a po technické stránce např. územní plánování a další zákonné normy nebo podzákonné normy.

Diskutabilní maxima, již si autorka sama klade (kupodivu, vzhledem k volnosti žánru!) je „...čímž myslím, že by výsledky výzkumu měly být zobecnitelné a do určité míry na lokalitě nezávislé. (Seale 2004:72)“ (str. 16)

Nepřesnosti nebo neznalosti v oboru přírodních věd, resp. lesnictví: „...zdravé a zmladitelné kusy.“ (str. 33); zmlazení nespočívá v tom, že starý peň náhle obroste.

Naopak je třeba dlouhou řadu dílčích postřehů ocenit:

„Často naopak může sloužit (zeleň, pozn. IR) pouze jako zástěrka pro nekvalitní architekturu.“ (str. 17)

„...zeleň může být vnímána mnoha způsoby a že může velmi dobře vystihovat charakter místa, ať už je vnímáno jako unikátní či ne.“ (str. 26)

Terminologická obeznámenost („rozvolněnost zástavby“ – str. 29 i další pojmosloví).

Velký cit pro krajinný ráz – jeden příklad za řadu dalších: „Plot z drátěného pletiva je stále považován za dobrý, jelikož stejně jako onen „hanspaulský plot“ propojuje prostor ulic se zahradami, ačkoli nevypadá úplně stylově.“ (str. 29, dále k tématu i jinde)

„To jaké hodnoty ztělesňuje zástavba Baby a jak tedy její začlenění či vyloučení z hranic Hanspaulky promlouvá o tom, jaké hodnoty jsou Hanspaulce připisovány by bylo na samostatnou studii Baby.“ – str. 30; bez ohledu na to, kolik interpunkčních chyb dokáže Zuzana vtěsnat do jediného souvětí)

Za celým textem zjevně stojí nejen dlouhodobá a kupodivu metodická (v samotném hledání otázky a interpretačního rámce), ale i inspirovaná, promyšlená a postupně sebezdokonalující práce. Novotná je nejen trpělivý a vynalézavý pozorovatel, ale i pozoruhodně přesvědčivý interpret; deskriptivní odstavce jsou prolínány doloženými postřehy a závěry nepřetěžujícími vstupní data. Má mimořádný psychosociologický cit a talent, dobrou schopnost pozorování převyprávět.

Obávám se, že přesto nejsem schopen splnit úkol závěrečného hodnocení. **Jistě bych udělil 40 až 45 bodů** a přes veškeré vytčené metodologické nedostatky s přihlédnutím k bakalářskému stupni a s přimhouřením očí v oslepující záři žánru, totiž eseje, bych byl snad ochoten vystoupat až na „vynikajících“ **46. Vzhledem k mluvnické úrovni práce je však i 40 bodů oceněním nadhodnoceným.**

Nejhorší krutou pravdou je však povinnost konstatovat, že **po této stránce předložená eseje prostě nesplňuje nároky kladené na bakalářskou práci.** Stane se snad situace, kdy studenti budou odevzdávat práce obsahově hodnotné, a v rezignujícím srozumění s pedagogy budou dokonale pohrdat jazykem, normou? Floskuli „doporučuji práci k obhajobě“ proto alibisticky nenapíšu.

Jednou to někdo napsat musel a jsem jen rád, že nejsem členem komise. Pouze se hořce obávám, autorku dosud neznaje, že se cynicky ušklíbne a na její mentálně akademické mapě zeleně zazáří nápis: „Autorský génius bojuje s hnidopichovými čárkami“... Snad by řešením mohlo být i to, že by se k obhajobě dostavila s prací korigovanou k jazykově nepokleslému tisku a s čestným prohlášením, že text opravila vlastnoručně.

Strašnice 11. září 07

Ivan Rynda